

МЕДІАОСВІТА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Громова Н. В.

ВСТУП

XXI століття – період прогресивного розвитку цифрових та інформаційних технологій. Із кожним роком медіа дедалі більше починають відігравати провідну роль у нашому житті, впливаючи на поведінку, мислення, стереотипи, моральні цінності тощо. А в умовах повномасштабної війни роль медіаграмотності стала не просто величезною, але й життєво необхідною. Вона містить в собі компонент оповіщення і навчання людей щодо власної безпеки, особливості поведінки щодо ворожої пропаганди. Медіаграмотність в час активної фази війни рятує життя, бо інформація яку ми споживаємо впливає на наші щоденні рішення та дії.

Потужний інформаційний потік, безліч різноманітної інформації змушує актуалізувати провідні завдання сучасної освіти. Війна має прискорити інтеграцію медіаграмотності в освітній процес як у середній, так і вищій школі. Відповідно посилюються вимоги до професійної підготовленості фахівців, які зможуть досягти успіхів, маючи високий рівень професійної компетентності, що ґрунтується на широкому діапазоні різних компетенцій. Серед компетенцій майбутніх фахівців відзначимо, зокрема, необхідність формування медіаосвітньої компетентності – уміння сприймати, усвідомлювати, систематизувати, фільтрувати, використовувати інформацію з різних джерел (освітньо-довідкової літератури паперового та онлайн-формату, електронної пошти, мережі Інтернет загалом), правильно здійснювати міжособистісну комунікацію і створювати власний контент.

Значимою є підготовка медіа та інформаційно грамотного вчителя, який спроможний критично мислити, здійснювати професійну діяльність із застосуванням медіа технологій адекватно сучасним тенденціям розвитку. Основним напрямком удосконалення рівня професійної компетентності вчителя є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності, яка значною мірою реалізується за допомогою Інтернет ресурсів: освітніх платформ, соціальних мереж, педагогічних форумів, вебінарів тощо. Зважаючи на це перед учителем постають проблеми: уміти критично сприймати та

аналізувати отриману інформацію, зуміти об'єктивно передати її іншим та не піддатися різноманітним маніпуляціям.

1. Медіакомпетентність – професійно важлива компетентність сучасного педагога

Загальновідомо, що показником готовності фахівця будь-якої професії до виконання певного виду діяльності сьогодні визнано компетентність. Однією зі складових загально педагогічних компетентностей є медіаосвіта.

У 1984 році ЮНЕСКО окреслює сутність медіаосвіти: «Навчання теорії і практичних умінь для оволодіння сучасними засобами масової комунікації, що розглядається як частина специфічної й автономної галузі знань у педагогічній теорії і практиці. Її слід відрізнити від використання ЗМІ як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань»¹.

Різні аспекти медіаосвіти досліджували: Ю. Доброгосова, О. Зізенко, Ю. Казак, М. Коропатник, І. Ладика, Г. Старкова, О. Федорович, Ю. Ярославцева (засади медіаосвіти); І. Белан, І. Заворотнюк, І. Земелько, О. Ігнатенко, Г. Сенкевичем (медіаграмотність як наскрізна компетентність); Л. Дух, А. Кожевников, О. Кравченко, С. Луценко, О. Мокрогуз, Г. Онкович, Л. Остапенко, О. Соловійова, І. Шепенюк (медіаосвіта як педагогічна компетенція); О. Зими, С. Стерденко, Т. Шроль (особливості впровадження засад медіаосвіти).

Натепер є значна кількість наукових розвідок, предметом дослідження яких є різні аспекти аналізу медіакомпетентності. Водночас недостатньо висвітленим є питання інтеграції медіакомпоненту в підготовку вчителів-словесників.

Студіювання широкого кола наукових досліджень підтверджує, що сучасний фахівець у будь-якій галузі зобов'язаний бути медіакомпетентним. На нашу думку, медіакомпетентність фахівця – це інтегральна характеристика особистості, яка складається з окремих часткових медіакомпетенцій і є ознакою медіакультури. Поняття медіаосвіта, медіаграмотність та медіакомпетентність нині – важливі категорії не тільки в науках про соціальні комунікації, а й у педагогічних.

Медіаосвітні знання сьогодні відіграють важливу роль не лише в підготовці майбутніх фахівців у сфері медіа, а й у процесі здійснення будь-якої професійної діяльності. За допомогою засобів масової комунікації (медіа) та через уміння правильно користуватися їхніми

---

¹ Media Education, 1984

матеріалами можна значно спростити та підвищити ефективність виконання тих чи інших аспектів роботи будь-якого фахівця².

Медіаосвіта (*media education*) – діяльнісний процес розвитку і саморозвитку особистості за допомогою та на матеріалах засобів масової комунікації (медіа). Сьогодні в цьому новому науковому відгалуженні виділяють кілька основних напрямків, що орієнтує на розвиток відповідних медіатехнологій, котрі використовуватимуться в освітній діяльності й сприяють розвитку медіадидактики. Це пояснюється тим, що: 1) медіаосвіту майбутніх професіоналів – журналістів, кінематографістів, редакторів, продюсерів та інших «медійників»; 2) медіаосвіту майбутніх педагогів в університетах, педагогічних інститутах, у системі підвищення кваліфікації викладачів вишів і шкіл; 3) медіаосвіту як складову частину загальної освіти школярів і студентів, що може бути інтегрованою з традиційними дисциплінами або автономною (спеціальною, факультативною, гуртковою і т. ін.); 4) медіаосвіту в установах додаткової освіти і дозвіллевих центрах; 5) дистанційну медіаосвіту школярів, студентів і дорослих за допомогою телебачення, радіо, системи Інтернет; 6) самостійну/безперервну медіаосвіту; 7) медіаосвіту майбутніх фахівців різних напрямів підготовки³.

Той, хто володіє інформацією, володіє світом. Ці слова підтверджують те, що кожен з нас повинен постійно навчатися, опановувати нові вміння та навички для того, щоб залишатися конкурентоспроможним. В Україні одним із головних кроків впровадження медіаосвіти є Концепція медіаосвіти.

У цьому документі медіаосвіту розглядають як важливий складник модернізації національної освіти – елемент навчального процесу, який планомірно формує в суспільстві медіакультуру, готує дітей і молодь до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа⁴.

У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні визначено принципи формування медіакомпетентності педагога:

– індивідуального соціально-психологічного підходу (врахування вікових, соціально-психологічних особливостей особистості, її медіа уподобання);

– патріотизму (формування і зміцнення національної ідентичності, консолідації суспільства, свідомої громадянської позиції);

---

² Онкович Г. *Медіакомпетентність фахівця*. Київ : Логос, 2013.

³ Онкович Г. В. Розвиток медіадидактики вищої школи: український досвід. *Обрії друкарства : науковий журнал*. 2020. № 1 (8). С. 130–150.

⁴ Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <https://goo.gl/ubhJQz>

– перманентного оновлення змісту (врахування постійного розвитку інформаційних технологій, поточних педагогічних новин, змін у системі мас-медіа тощо);

– пріоритету морально-етичних цінностей (захист суспільної моралі і людської гідності, протистояння жорстокості й різним формам насильства, агресії, ціннісне ставлення особистості до держави, до суспільства, природи, мистецтва, та самої себе);

– продуктивної мотивації (поєднання творчого сприймання медіа та здатності створювати власну медіапродукцію з метою її подальшого використання в педагогічній діяльності);

– пошанування національних традицій (врахування національної та етнолінгвістичної специфіки медіапотреб, розвиток національної культури, зростання престижності українськомовного спілкування);

– формування громадянської спрямованості особистості;

– цілісності та системності.

Медіаосвіта – це підґрунтя для шкільних предметів. Учителю, працюючи з інформацією зі свого предмету, вчиться її декодувати, розуміти, застосовувати і представляти, тим самим навчаючи й своїх учнів. Разом з тим у концепції наголошено, що «...медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання...»⁵.

У концепції Нової української школи зазначено, що «найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі й досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями»⁶. Відповідно посилюються вимоги до професійної підготовленості фахівців, які зможуть досягти успіхів, маючи високий рівень професійної компетентності, що ґрунтується на широкому діапазоні різних компетенцій.

У структурі професійно-методичної компетентності вчителя однією з таких є медіакомпетентність. Вона необхідна для професійної субкультури випускників усіх напрямів і безпосередньо пов'язана з успіхом людини у суспільстві. У цих умовах вища освіта повинна забезпечити потребу суспільства в медіакомпетентних професіоналах, що зможуть інтегрувати інфомедійну грамотність в шкільні предмети з метою формування медіакомпетентного учня, який вільно орієнтується в наявному медіасвіті, має критичне мислення, є творчим і самостійним.

---

⁵ Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). Режим доступу: <https://goo.gl/ubhjQz>

⁶ Нова українська школа: Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2017. 35 с.

Одним із вагомих завдань нашої діяльності вважаємо створення ефективної сталої моделі інтеграції навичок критичного сприйняття інформації в навчальний процес вищої і загальної середньої освіти в контексті проекту IREX «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» (виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки та Посольства Великої Британії в Україні, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси).

Проблемам медіаграмотності й медіаосвіти присвячена низка наукових праць, зокрема Л. Баженової, О. Волошенюк, О. Баранова, О. Бондаренко, Н. Найденової та ін.

Останнім часом про медіаграмотність ведеться багато розмов, але ці знання потребують удосконалень. Ми постійно знаходимось під впливом медіа, потоків інформації, але не завжди ця інформація усвідомлюється й опрацьовується, як треба. Загалом українське суспільство ще дуже мало знає про інформаційну систему, про інформаційні війни, про те, як відбувається життя в сучасному цифровому світі.

Щоб краще зрозуміти потребу в медіаграмотному вчителіві, простежимо трактування поняття «медіаграмотність» науковцями.

Медіаграмотність – це «сукупність знань, навичок та умінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати і створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, розуміти й аналізувати процеси функціонування медіа в суспільстві, та їхній вплив»⁷. Медіаграмотність – це «здатність особистості контролювати споживання медіа»⁸.

Медіаграмотність – це «результат медіа-освіти, вивчення медіа. Чим більше людина вивчає медіа (за допомогою медіа), тим більше вона медіаграмотна, тобто медіаграмотність – це здатність експериментувати, інтерпретувати, аналізувати та створювати медіатексти»⁹.

У науковій літературі існують різноманітні підходи до опису структури цього поняття. Так, наприклад, Р. Хоббс пропонує виділяти в структурі медіаграмотності чотири групи умінь: вміння здійснювати доступ, вміння аналізувати, вміння оцінювати та вміння створювати медіа тексти. Це справді необхідні навички для людини XXI століття.

---

⁷ Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Іванов, О. Волошенюк ; за наук. ред. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012.

⁸ Голоса медіаграмотности: международные пионеры говорят: Джеймс Поттер. Интервью. Стенограмма *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи* : збірник статей Шостої міжнародної науково-методичної конференції. Київ. : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018.

⁹ Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Іванов, О. Волошенюк; за наук. ред. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. С. 10.

Отже, можемо стверджувати, що індивід, який, в першу чергу, спроможний, завдяки наявності відповідних компетенцій, свідомо сприймати й розглядати, оптимально використовувати відповідну інформацію, зберігаючи її розумно, й ділитися нею з іншими, а також вимогливо передавати та продукувати медіатексти й разом з тим уміло та критично перевіряє достовірність інформації, і є медіаграмотним. Медіаграмотна особистість не просто пливе за інформаційною течією, а критично сприймає цей потік.

2. Шляхи інтеграції та формування медіакомпетентності у курсі «Методика навчання української мови»

У системі професійної-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя-словесника вагоме місце займає курс «*Методика навчання української мови*», основна мета якого полягає в озброєнні студентів-філологів комплексом методів і прийомів успішного навчання української мови в сучасній школі, уміннями і навичками їх творчого застосування.

У концепції «*Нова українська школа*»¹⁰ інформаційно-цифрова компетентність є однією із ключових засад розвитку та успішної самореалізації здобувача освіти. Вона передбачає критичне застосування інформаційно-комунікативних технологій для роботи з інформацією в усіх сферах життя людини. Інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці. Розуміння авторського права, інтелектуальної власності та етики роботи з інформацією загалом. Саме тому виникла потреба застосування нових, інноваційних технологій як ключового елемента у вирішенні вищезазначених проблем.

Практичним підґрунтям даного дослідження є участь у медіаграмотних проектах, які виконуються кафедрою української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка упродовж 2019–2022 років. Зокрема, учасниками грантового проекту «*Media&Капсули*», що виконувався упродовж 2021–2022 рр., і є складником міжнародного проекту «*Вивчай а розрзняй: інфомедійна грамотність*», розроблено різноманітні вправи і завдання з інфомедійним компонентом, наповнено мультимедійний словник, подано теоретичні й практичні напрацювання з різних сфер медіа.

У межах курсу «*Методика навчання української мови*» питанням інфомедійної грамотності присвячений розділ «*Медіакультура сучасного вчителя-словесника*», в якому розкриваються питання про

---

¹⁰ Нова українська школа: Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2017. 35 с.

користь і небезпеки, які можуть нести цифрові технології, про особливості використання новітніх технологій у підготовці майбутнього вчителя-словесника.

Охарактеризуємо компетенції, які формуються у межах даного розділу, в розрізі розроблених складових авторами міжнародного проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність»:

– медіаграмотність: розуміння, як працюють медіа, вміння визначати жанри журналістських повідомлень, розуміння понять цензури, самоцензури, вміння аналізувати твори кіномистецтва, вміння аналізувати рекламу, розрізняти її типи;

– критичне мислення: вміння ставити запитання, обґрунтовувати власну думку, оцінювати та інтерпретувати події, проводити паралелі з сучасністю, аналізувати передумови та причини події;

– інфомедійна грамотність: вміння ефективно шукати інформацію, працювати з джерелами й першоджерелами; вміння відрізнити факти від суджень; вміння систематизувати інформацію, висувати гіпотезу та оцінювати альтернативи;

– соціальна толерантність: вміння ідентифікувати та протидіяти мові ворожнечі, стереотипам і дискримінації; формувати навички етичного спілкування;

– цифрова безпека: розуміння цифрового сліду;

– візуальна грамотність: уміння аналізувати фото, символи, інфографіку тощо;

– стійкість до впливів: уміння ідентифікувати прояви пропаганди, фейки й маніпуляцію, вплив медіа на емоції;

– інноваційність: уміння втілювати ідеї завдяки онлайн-інструментам (Навчально-методичні матеріали проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність»).

Науковець Дж. Берен виокремлює такі складові медіакомпетентності:

– хист і бажання сприймати, розуміти зміст медіатексту і фільтрувати «шум»;

– розуміння інтенсивності впливу медіатекстів;

– уміння відрізнити емоційну й обґрунтовану реакцію на інформацію, щоб діяти адекватно;

– розвиток компетентнісного сприйняття значення медіатексту;

– знання особливостей жанрів і змога з'ясовувати їх поєднання;

– критичне сприйняття медіатексту, незалежно від джерела;

– здатність розуміння специфіки мови різних медіа і їх впливу.

– Учителі мають готувати учнів до вдалого освоєння світу.

Викладання будь-якого предмету в школі вимагає від учителя творчого

підходу, особливо у виборі методичних прийомів, наочного матеріалу та використання різних засобів навчання. У сучасній системі освіти вивчення медіатехнологій займає особливе місце. Адже використовувати ці технології у навчальній, виховній, виробничій діяльності – одна із найважливіших складових медіакультури людини. Правильне використання інформації дитиною є першочерговим завданням для формування всебічно розвиненої особистості, яка могла б орієнтуватися у світовому інформаційному просторі, представити свої інтереси, реалізувати себе. Оскільки контроль за споживанням медіапродукції майже неможливий, необхідно виховувати, компетентного медіаспоживача, який би орієнтувався в загальних інформаційних потоках, критично ставився до кожного медіапродукту, мав власну думку щодо його змісту і форми вираження, відшукував і застосовував медіаінформацію. Школа повинна навчити адекватно витратити час на використання засобів масової комунікації, застосовувати захисні психологічні вправи, вивільняти себе від непотрібної (побічної) чи надлишкової медіаінформації, створювати власні виразні медіаповідомлення за допомогою мультимедіа.

У сучасній школі у зв'язку з інформатизацією освіти все частіше традиційний урок з учителем, який стоїть з крейдою біля дошки, поступово замінюється медіауроком (мультимедійним уроком), оскільки з інформаційних технологій найчастіше на ньому реалізуються мультимедійні засоби. Окрім того, педагоги щодо таких уроків використовують близько споріднені поняття: «комп'ютерний урок», «медіаурок», «урок із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій», «урок із застосуванням технічних засобів навчання». На такому уроці вчитель залишається одним із головних учасників освітнього процесу, часто й основним джерелом інформації, а мультимедійні технології застосовуються ним для посилення наочності, підключення одночасно декількох каналів представлення інформації, більш доступного пояснення навчального матеріалу. Медіаурок побудований на роботі учасників освітнього процесу з медіатекстом.

Поняття «медіатекст» не має однозначного тлумачення. Медіатекст може бути продуктом і базовим елементом медіакультури. Найбільш популярними медіатекстами є анімаційні фільми, кінофільми і телевізійні програми, відеоролики, малюнки, графіка, фотографія, матеріали сайтів.

Розглянемо для прикладу одне із цікавих завдань медіауроку – медіапроект. Його тему учень може вибрати для себе самостійно або з допомогою вчителя. Розрізняють індивідуальні та групові медіа-

проекти. Навчальна робота з їх виготовлення відбувається за таким алгоритмом дій:

- вибір та вивчення проблеми (пошуки бібліографічних каталогів; Інтернет-ресурсів, опрацювання літератури, віртуальних джерел; бесіди з фахівцями) та обґрунтування інформаційної технології як засобу втілення проекту;

- пошуки додаткової інформації, використання нових методів наукових досліджень (віртуальні інтерв'ю, комп'ютерна діагностика тощо);

- створення та колективне обговорення пробних комп'ютерних мультимедіа-презентацій, відображення авторської позиції, рефлексія;

- формулювання висновків, рекомендацій. Підготовка й представлення розгорнутої мультимедіа-презентації з проблеми.

Медіауроки мають низку переваг порівняно з традиційними, а саме:

- сприяють реалізації освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання в їх єдності;

- дають змогу опрацьовувати більшу кількість матеріалу;

- надають можливість добирати більш цікаві й різноманітні вправи та завдання;

- унаочнюють процес навчання, враховуючи індивідуальні особливості сприймання та переробки інформації;

- мають здатність впливати на емоційну сферу учнів, формуючи позитивний настрій та підвищуючи мотивацію до навчання тощо.

На сьогодні вже доведено, що оптимальне, дозоване використання інформаційних технологій на уроці активізує та розвиває розумові здібності дитини, сприяє активному й свідомому набуттю знань, умінь і навичок самоосвіти та культурного спілкування.

Окрім того, варто пам'ятати, що необдумане і методично необґрунтоване використання медіаресурсів здатне зашкодити навчальному процесу і призвести до небажаних наслідків. Практика показує: коли пояснення вчителя намагаються замінити інформацією, яку учень читає з екрана дисплея, то вже через 10–15 хв. роботи якість засвоєння навчального матеріалу різко падає, увага школяра розпорошується, сприйняття матеріалу відчутно погіршується. Це наводить на думку про потребу пошуку оптимального поєднання різних джерел інформації, а також реалізації різноманітних методів навчання, спрямованих на розвиток активності учнів.

З метою інтеграції медіаграмотності пропонуємо студентам завдання, які можна використати на уроці української мови. Наприклад, створення віртуальних екскурсій або інтерактивних плакатів з тієї чи іншої теми, оформлення сторінок в інстаграм або в інших соціальних

мережах, написання новин на сайті школи або під час ведення блогу, створення різних проєктів, презентацій, відео для тік-току, який зараз набуває шаленої популярності серед підлітків. Це те, що не просто зрозуміло для кожного здобувача освіти, а й те, що подобається дітям, зацікавлює їх і створює сприятливі умови для отримання нових знань. Як відомо, більшість дітей є візуалами, таким чином, наприклад, створюючи відео, вони швидко запам'ятовують новий матеріал. Важливу роль також відіграє пошуковий метод, завдяки якому адже учні не отримують готові знання, а самі займаються добром, аналізом і вивченням нової інформації. Цікавою для учнів є вправа «Створення сторінки в соціальних мережах». Спочатку школярі думають, що це просто захоплююча гра, і вона не вимагає особливих зусиль для виконання, але для того, щоб створити профіль, потрібно знайти та опрацювати великий обсяг інформації, виокремити потрібний матеріал, потім зробити публікацію, а саме: зробити підпис і знайти картинку, яка влучно буде доповнювати та розкривати текст. Залежно від теми змінюється й змістове наповнення цієї сторінки, а школярі зосереджують свою увагу на головних аспектах.

Пропонуємо студентам ряд вправ, які допоможуть виробити навички інфомедійної грамотності:

1. Вправа «Маніпулювання заголовками»

Учасники гуртуються в групи по 3–5 осіб. Кожна група отримує роздатковий матеріал – заголовок (+ фото) реального повідомлення (навмисне підібрано маніпулятивні заголовки і тексти).

Завдання: Написати повідомлення, яке б могло відповідати наданому заголовку.

Резюме: Кожна група презентує варіант свого повідомлення. Потім демонструється текст, який насправді був у реальному повідомленні.

2. Вправа «Зіпсований телефон».

Мета вправи – дати зрозуміти, як важливо знати джерело інформації і як легко в поспіху упустити щось істотне при передачі інформації та увести всіх в оману. У запропонованих правилах учасники об'єднуються у групи по 3–5 осіб, одна група лишається в аудиторії, інші виходять. Першій групі вчитель читає текст і просить переповісти його наступній групі – за 60 секунд, і так далі. Є варіація цієї вправи, коли переповідання записується на відео. Потім учасники слухають оригінальний текст і те, що вийшло наприкінці, а фіксація на відео допомагає простежити механізм спотворення інформації.

3. Вправа «Неповні новини: небезпека маніпуляції»

Мета цієї вправи – ознайомити учасників із критерієм повноти інформації. Вчитель пропонує новини для аналізу, що здійснюється на

основі правил новинної журналістики, згідно з якими новина має відповідати на запитання: хто? що? де? коли? чому? яким чином? Учасникам потрібно перевірити, чи на всі питання дає відповідь новина, а якщо не на всі, то чи вказано, чому певна інформація відсутня.

4. Вправа «Новини соціальних мереж».

Відкрийте стрічку новин у соціальній мережі. Знайдіть дописи, який ви хотіли б поширити. Та перш ніж це зробити, дайте відповідь на кілька запитань, які можуть допомогти прийняти рішення. Обговоріть у групі відповіді та рішення.

- Про що допис?
- Чи є ця тема цікавою і актуальною для суспільства?
- Чи можна перевірити інформацію в альтернативних джерелах?
- Хто автор? Чи довіряєте Ви йому?

Формування медіакомпетентності відбувається не лише в межах даного розділу, а й під час вивчення інших розділів курсу шляхом добору відповідних завдань і вправ, шляхом застосування засобів медіаосвіти (радіо, кіно, мультфільмів, газет, соціальних мереж, телефонів тощо). Так, наприклад, у межах розділу «Позакласна робота з української мови» пропонуємо студентам до Дня матері використовуючи мобільний додаток Word art creator або інтернет-ресурси <https://wordart.com/> чи <https://wordcloud.pro/ru>, створити асоціативну хмару з прикметників на тему «Мама» з подальшою демонстрацією екрана на уроці (щоб надати естетичного вигляду хмарі слів, виберіть різні кольори, шрифти, цікаву форму); написати й опублікувати (разом зі створеною хмарою слів) допис у соцмережі про те, як святкують День матері у вашій родині; зняти привітальний відеоконтент для ваших мам.

Для уроків з розвитку зв'язного мовлення пропонуємо завдання «Розпізнай вишиту інформацію...». Виберіть із мережі Інтернет зображення українських вишиванок, прочитайте зашифровану у вишивці інформацію (у кольорах, орнаменті, символах тощо). Обміняйтеся своїми думками з однокласниками. Напишіть твір-опис на тему «Українська вишиванка», використовуючи такі слова і словосполучення: *символ, оберіг, доля, щаслива доля, краса, тайнопис вишивки, магічні значення, горизонтальне розташування візерунків, геометричний і рослинний орнамент, зображення тварин і птахів, образи комах, фігури, техніка вишивки, рукодільне мистецтво, вишиті з піснею і молитвою, добро, любов* тощо.

Основою для вивчення будь-якої теми з української мови є тексти всіх стилів і видів, відповідні завдання до яких не лише формуватимуть мовні знання, але й розвиватимуть навички критичного сприйняття інформації та усвідомлення ними цінності високоякісної інформації

в контексті шкільної освіти, навички самостійної творчої роботи, пов'язаної з пошуком, опрацюванням і презентацією інформаційного матеріалу.

У межах розділу «Медіакультура сучасного вчителя-словесника» завдання викладача – навчити студентів, майбутніх учителів-словесників, самостійно добирати медіатексти, використовувати різні способи роботи з медіатекстом, враховуючи педагогічну мету застосування на уроці (радіогазета, блог, соціальні мережі), створювати різні за обсягом медіатексти різних типів, стилів, жанрів, пов'язуючи актуальні ідеї та власну позицію щодо самостійно визначеної проблеми. Також одним із завдань є формування умінь ставити правильні запитання, сприймаючи той чи інший медіапродукт. Питання набувають більшої ваги, ніж відповідь, вони мають бути сконцентровані навколо таких категорій: авторство, мета, вплив, аудиторія, реакція, зміст, технології, інтерпретації. Наприклад: *Хто створив повідомлення? З якою метою воно було створене? Кому адресоване? Як це впливає на мої емоції? Чи корисне це повідомлення для мене чи навпаки шкідливе? тощо.*

З метою формування і розвитку інфомедійної грамотності майбутніх учителів-словесників пропонуємо студентам наступні завдання з методики навчання української мови:

1) укладання критичної пам'ятки розуміння і створення медіамеседжу «*Медіагігієна споживача*», «*Як не стати медіаовочем*», «*Медіа і Я*», «*Критично мислити – критично важливо*» ознайомлюємо з інформацією про власників українських ЗМІ тощо;

2) формування медіатеки чи методичного кейса майбутнього вчителя-філолога (Створіть і наповніть власний методичний кейс корисною інформацією, яка допоможе вам в майбутній професійній діяльності: теоретичний матеріал; відео- та аудіоматеріали, корисні посилання, сучасні технології, методи і прийоми навчання, інтерактивні вправи (флеш-карти, шпартгалки, «мовний вінегрет») тощо;

3) розробка і проведення уроку з використання різноманітних медіатекстів за допомогою презентації.

Одним зі шляхів формування медіаграмотності майбутнього вчителя-словесника є виконання і створення медіапроектів та медіаконтенту. У процесі такої роботи формуються уміння інтерпретації інформації, виділення основного в інформаційному потоці, уміння видозмінювати інформацію з урахуванням особливостей цільової аудиторії, сприймати альтернативні точки зору, уміння знаходити необхідну інформацію в різних джерелах і систематизувати її за певними ознаками. Результатом такої роботи є вміння студентів створювати власну інформацію у формі медіапроекту з використанням

сучасних інформаційних технологій. Прикладами таких проєктів можуть бути «Сучасний український правопис: за і проти», «Академічна доброчесність» тощо. Такі проєкти формують уміння не лише використовувати технології створення інформації, але й уміння орієнтуватися в інформаційних потоках та критично її сприймати.

У професійній підготовці майбутнього вчителя-словесника значна увага має приділятися питанню формування та дотримання принципів академічної доброчесності як важливої складової медіакультури. Тому розглядаючи тему «Академічна доброчесність як показник якісної освіти», пропонуємо майбутнім учителям-словесникам ознайомитися зі статтею «Чесність – це внутрішній принцип: запозичена думка, як і запозичені гроші, лише демонструє бідність того, хто позичає»¹¹ та звітом фокус-групових інтерв'ю: академічна доброчесність у школі.

Практичне завдання на зазначену тему полягає у формулюванні власних правил, пропозицій, порад перевірки інформації у навчальному процесі.

Узагальнимо правила, запропоновані студентами:

– цікавтеся думкою учнів, якщо їм не подобається та чи інша тема творчої роботи, звичайно, вони звернуться до інтернет-ресурсів;

– менше працюйте із завданнями підручника (до них майже завжди є ГДЗ, посібники);

– не бійтесь експериментувати;

– наголошуйте на тому, щоб учні черпали інформацію з достовірних джерел;

– звертайте увагу на правила цитування;

– знаходьте потенціал у кожному учневі, розкривайте їх індивідуальні особливості, так ви зрозумієте, що учням дається легше, а що важче;

– виховуйте в учнів чесне ставлення до праці, почуття відповідальності за результати своєї навчальної діяльності;

– вигадуйте творчі й креативні завдання, використовуйте у процесі навчання ігрові форми контролю й перевірки знань;

– розвивайте критичне мислення учнів.

Після цього пропонуємо розкрити сутність однієї з означених проблем: «Проблема плагіаторства конспектів уроків з української мови», «Проблема списування», «Проблема готових домашніх завдань» (або запропонувати свою) та окреслити можливі шляхи її вирішення. Наведемо приклади виконання такого завдання.

«Запозичена думка, як і запозичені гроші, лише демонструє бідність того, хто позичає», – так говорить автор статті. Складно не

---

¹¹ https://academiq.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/40-2016_osvita_ukr-Inet-10.pdf

погодитися з цією думкою, оскільки людина, яка має свої думки, переконання, не матиме навіть бажання використовувати чужі матеріали у своїй роботі (якщо ми говоримо про вчителя) або при виконанні домашніх (якщо говоримо про учнів). Списування та плагіат – це перш за все лень і небажання розвиватися, думати. Ми можемо навчатися в інших, використовувати матеріали, зазначаючи їх авторство, тобто посилатися на джерело, але не копіювати чужі роботи та видавати за свої.

*«Боротися зі вчительським плагіатом можливо: по-перше, у сучасній школі необхідно впровадити не «конспект уроку», а «план уроку» або «дидактичний проєкт уроку». По-друге, досить змушувати вчителів приносити друковані варіанти своїх конспектів, обережіть дерева! Вчимо учнів жити в еру цифрових технологій, а самі не можемо освоїти платформу, де можна розробляти і викладати конспекти? У такому разі, рекомендую Вам інтерактивний робочий зошит *Wizer.me*, де можна створити безліч різноманітних цікавих завдань (які учні мають змогу виконати прямо у цьому зошиті), додати будь-яку інформацію, чи то у текстовому форматі, чи аудіозаписом, чи відео. Окрім цієї платформи, є безліч інших. Тож давайте будемо осучаснюватися, тоді й плагіату стане менше!»*

Узагальнюючи відповіді, робимо висновок, що порушенню академічної доброчесності сприяють однотипність завдань, неактуальність змісту запитам сучасності, відсутність розуміння доцільності виконання, окрім формального накопичення балів.

Важливо зазначити, що формування медіаграмотності відбувається не лише в межах даного розділу, а й під час вивчення інших розділів курсу, зокрема «Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови» шляхом добору відповідних завдань і вправ, шляхом застосування засобів медіаосвіти (радіо, кіно, мультфільмів, газет, соціальних мереж, телефонів тощо).

ВИСНОВКИ

Медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання. До цього додаються всюдозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіа-продукції, низькоморальних ідеологем та цінностей, що спричинює зниження в суспільстві імунітету до соціально шкідливих інформаційних впливів. Відтак постає гостра потреба в розвитку медіаосвіти, одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіа-

маніпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіа-залежностей.

На основі аналізу наукових джерел, вивчення педагогічного досвіду приходимо до таких висновків: медіакомпетентність сучасного фахівця – це інтегральна характеристика особистості, яка складається з окремих часткових медіакомпетенцій, є ознакою медіакультури, яка, в свою чергу, виступає важливим компонентом культури професійної – найяскравішої грані особистості й певної людської спільноти. За умови творчого підходу застосування завдань з метою формування медіакомпетентності не тільки урізноманітнить навчання, а й буде засобом для формування та розвитку висококваліфікованого фахівця сфери освіти, готового сприймати та оцінювати інформацію.

Медіаосвіта передбачає методикау проведення занять, засновану на проблемних, евристичних, ігрових та інших продуктивних формах навчання, що розбудовують індивідуальність учня, самостійність його мислення, його творчі здібності, що стимулюють, через безпосереднє залучення у творчу діяльність, сприйняття, інтерпретацію й аналіз структури медіатексту, засвоєння знань про медіакультуру.

Методологічна база системи завдань повинна містити широкий спектр інноваційних форм, методів, засобів, прийомів освітньої діяльності та співробітництва зі студентами: полеміки, дискусійні групи, проєктна діяльність (створення медіапродукту) тощо.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні описаний інтеграційний підхід до впровадження проєкту IREX «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» у курс «Методика навчання української мови», який є одним з основних професійно орієнтованих курсів у підготовці майбутнього вчителя-словесника. Робоча навчальна програма курсу успішно пройшла сертифікацію щодо інтеграції інфо-медійної грамотності в навчальний предмет і рекомендована до впровадження.

Поширення практики інтеграції медіа освітніх елементів у навчальні дисципліни є одним з пріоритетних напрямів розвитку в Україні системи медіаосвіти.

Автор доводить, що інтеграційний підхід дозволить сформувати медіакомпетентність майбутнього педагога, зокрема медіаграмотність (критичне мислення, інфомедійна й візуальна грамотність, соціальна толерантність, стійкість до впливів тощо). Новизна полягає в розробці й застосуванні новітніх методик та креативних технологій в освіті на основі критичного аналізу медіатексту.

Література

1. Media education. Paris: UNESCO.1984. 406 p.
2. Медіакомпетентність фахівця: колективна монографія / Онкович Г. В., Горун Ю. М., Кравчук В. О., Литвин Н. О., Костюхіна І. В., Нагорна К. А., за наук. ред. д. пед. наук, проф. Г. В. Онкович Київ : Логос 2013. 287 с.
3. Онкович Г. В. Розвиток медіадидактики вищої школи: український досвід. *Обрії друкарства* : науковий журнал. 2020. № 1 (8). С. 130–150.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <https://goo.gl/ubhjQz> (The concept of introducing media education in Ukraine (new edition). URL: https://goo.gl/ubhjQz_)
5. Нова українська школа: Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи. К, 2017. 35 с.
6. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Іванов, О. Волошенюк; за наук. ред. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
7. Голоса медиаграмотности: международные пионеры говорят: Джеймс Поттер. Интервью. Стенограмма. *Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи* : збірник статей Шостої міжнародної науково-методичної конференції. Київ. : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018.

Information about the author:

Hromova Nataliia Vasylivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor

at the Department of Ukrainian Language and Literature
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
87, Romenska str., Sumy, 40002, Ukraine